

Studies on bibliotherapy in Turkey: A mixed method literature review

Canan Balbay¹; Feyzullah Şahin²

¹ Bandırma Science and Art Center, Balıkesir, Türkiye, ORCID: [0009-0005-7343-5106](https://orcid.org/0009-0005-7343-5106)

² Düzce University, Düzce, Turkey, ORCID: [0000-0003-1708-5592](https://orcid.org/0000-0003-1708-5592)

ARTICLE INFO

Article Type: Review
Article
Received: 29.05.2024
Accepted: 21.06.2024
Publication: 30.06.2024
Month/ year: 06/2024
Citation: Balbay, C., &
Şahin, F. (2024). Studies on
bibliotherapy in Turkey: A
mixed method literature
review. *International
Journal of Düzce
Educational Sciences*, 2(1),
86-102.

ABSTRACT

The general aim of this study is to review bibliotherapy studies conducted in Turkey between 2019 and 2024. This review is designed to analyse the trends of bibliotherapy practices in Turkey and to give direction to future researchers. The mixed-method research is based on a literature review and includes 30 different studies. It was determined that 15 of the studies were experimental and 15 were descriptive. In the studies examined, bibliotherapy practices focus on social skills, problem solving, self-regulation, emotion regulation, self, psychological well-being, depression, anxiety, happiness, sibling jealousy, Turkish education and reading, bibliotherapeutic elements, religious education and spiritual counselling. It is noteworthy that the number of studies focusing on individuals with special needs such as gifted individuals, specific learning disabilities, attention deficit and hyperactivity disorder is quite limited. In these studies, the topics preferred by the researchers, the methods they used and the data collection tools were analyzed. The most frequently studied group in the field of bibliotherapy is preschool children, followed by primary school and secondary school students. Quantitative research methods are prominent in these studies, and scales and document analyses are frequently used as data collection tools. When data analysis methods were examined, it was determined that nonparametric analysis methods and content analysis were preferred most frequently. It is thought that these findings can guide researchers who will conduct studies in the field of bibliotherapy and offer different perspectives. Based on the results of the research, some suggestions are presented for the development of bibliotherapy studies.

Keywords: Bibliotherapy, bibliotherapy-based education programme, bibliotherapy technique, bibliotherapy in gifted children.

Türkiye’de bibliyoterapi konusunda yapılan çalışmalar: Karma yöntem bir literatür taraması

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, 2019-2024 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen bibliyoterapi çalışmalarının incelenmesidir. Bu inceleme, Türkiye’deki bibliyoterapi uygulamalarının eğilimlerini analiz etmek ve gelecekteki araştırmacılara yol göstermek amacıyla tasarlanmıştır. Karma yöntemle yürütülen araştırma, literatür taramasına dayanmakta ve 30 farklı çalışmayı içermektedir. Çalışmaların 15’inin deneysel, 15’inin betimsel nitelikte olduğu belirlenmiştir. İncelenen çalışmalarda bibliyoterapi uygulamalarının sosyal beceriler, problem çözme, öz düzenleme, duygu düzenleme, benlik, psikolojik iyi oluş, depresyon, anksiyete, mutluluk, kardeş kıskançlığı, Türkçe eğitimi ve okuma, bibliyoterapik öğeler, din eğitimi ve manevi danışmanlık konularına odaklanılmaktadır. Özel yetenekli bireyler, özel öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi özel gereksinimli bireylere odaklanan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’de bibliyoterapi uygulamalarına yönelik araştırmalardaki güncel eğilimler belirlenmiştir. Bu araştırmalarda, araştırmacıların tercih ettikleri konular, kullandıkları yöntemler ve veri toplama araçları analiz edilmiştir. Bibliyoterapi alanında en sık çalışılan grup okul

öncesi çocuklar olup, bunu ilkököl ve ortaoköl öğrencileri takip etmektedir. Bu çalışmalarda nicel araştırma yöntemleri öne çıkmakta, veri toplama aracı olarak ölçekler ve doküman incelemeleri sıkça kullanılmaktadır. Veri analiz yöntemleri incelendiğinde en sık nonparametrik analiz yöntemleri ile içerik analizinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bulguların bibliyoterapi alanında çalışma yapacak araştırmacılara rehberlik edebileceği ve farklı bakış açılı sunabileceği düşünölmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bibliyoterapi, bibliyoterapi temelli eğitim programı, bibliyoterapi tekniği, üstün yetenekli çocuklarda bibliyoterapi.

Giriş

Bibliyoterapi, 19. yüzyılın başlarında yetişkin hastaların tedavisinde kullanılan bir yöntem olarak literatüre kazandırılmıştır. Forgan (2002) bu yöntemi, bireylerin ruh sağlığını desteklemek ve kişisel problemlerine çözümler sunmak amacıyla kitapların kullanılması şeklinde tanımlamaktadır. Uzun süredir birçok alanda başarıyla uygulanan bibliyoterapinin; alanyazında genellikle çocuklarda karakter eğitimi, matematik becerileri, duygusal problemler, davranışsal zorluklar, zorbalık, agresif davranışlar, kaygı bozuklukları ve karanlık korkusu gibi farklı alanlarda kullanıldığı ve uygulamaların etkili sonuçlar ortaya koyduğu gözlemlenmiştir (Furner, 2017; Shechtman, 2006).

Kitaplar; bireylerin psikolojik sağlığını iyileştirmede, problemlerle başa çıkmasını sağlamada, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bibliyoterapi, kitaplar yardımıyla iyileşmeyi sağlayan ve çeşitli alanlarda uygulanabilen bir yöntemdir. Bu yöntem, tarihsel olarak eski çağlardan beri fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmıştır. Bibliyoterapi, bireysel problemlere çözümler üretmek için kullanılması yanı sıra terör müdahaleleri, doğal afetler sonucu yaşanan kayıplar, salgın hastalıklar, toplu göçler ve aile ilişkileri gibi toplumu kısmen veya bütünüyle etkileyen durumlarda bir araç olarak kullanılmaktadır. Bibliyoterapi bu açıdan toplumsal zorluklar yaşayan bireylerin korku, endişe ve stres gibi zorlayıcı durumlarda mücadelede bilgilendirme, öğretme ve rahatlama işlevleriyle önleyici bir rol oynamaktadır (Bulut, 2010). Bu bağlamda, bibliyoterapinin psikososyal destek sistemlerinde daha geniş bir şekilde kullanılması ve toplumsal iyilik hali için bir araç olarak daha fazla tanıtılması önemlidir.

"Terapi" kelimesinin kullanımından dolayı bibliyoterapinin yalnızca klinik ortamlarda uygulandığı izlenimi oluşabilmektedir. Ancak bibliyoterapi, klinik ortamlarda olduğu kadar gelişimsel ihtiyaçları karşılayan bir yöntem olarak da kullanılabilir (Öncü, 2012). Bibliyoterapi çalışmaları, çeşitli sınıflandırmalara rağmen genellikle gelişimsel bibliyoterapi ve klinik bibliyoterapi altında toparlanmaktadır (Cook vd., 2006; Jack & Ronan, 2008). Klinik ve gelişimsel bibliyoterapi, farklı amaçlara hizmet eden ancak bibliyoterapi çatısı altında değerlendirilebilecek iki yaklaşımdır. Klinik bibliyoterapi, ciddi duygusal veya davranışsal sorunları olan bireylerin tedavisi için uzmanlar tarafından kullanılan bir yöntemdir (Cook vd., 2006). Bu yaklaşım; terapistlerin veya danışmanların belirli kitaplar aracılığıyla bireylerin kendilerini ifade etmelerine, duygusal deneyimlerini anlamalarına ve iyileşmelerine yardımcı olmalarını içerir.

Gelişimsel bibliyoterapi ise gündelik yaşam içinde karşılaşılan normal gelişimsel kaygılar ve sıkıntılı durumların yarattığı stresi azaltmak için kullanılan bir yöntemdir (Jack & Ronan, 2008). Bu yaklaşım; özellikle eğitim ortamlarında öğrencilerin duygusal zekalarını geliştirmek, sosyal becerilerini artırmak ve genel olarak sağlıklı bir gelişim süreci yaşamalarına yardımcı olmak için kullanılır. Eğitimde gelişimsel bibliyoterapi; öğrencilerin akademik başarılarını artırmak, duygusal iyilik hallerini desteklemek ve sosyal ilişkilerini güçlendirmek için sıkça başvurulan bir yöntemdir. Klinik ve gelişimsel bibliyoterapinin farklı gereksinimlere ve hedeflere yanıt verebilmesi, bu yaklaşımların geniş bir yelpazede kullanılmasını sağlar ve bireylerin ihtiyaçlarına uygun çözümler sunar. Bu doğrultuda, bibliyoterapinin eğitim alanında gelişimsel ihtiyaçlara yanıt veren etkili bir araç olarak kullanılabileceği öngörülmektedir.

Bibliyoterapinin Uygulama Evreleri

Bibliyoterapi genellikle serbest bir okuma etkinliği olarak değil, bireyin doğru zamanda doğru kitapla buluşturulmasını hedefleyen bir yöntem olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu terapi biçimi, sadece kitap seçimiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda uygulama aşamaları ve uygulamayı gerçekeştiren kişinin sahip olması gereken niteliklere dikkat çeker. Bibliyoterapi uygulama süreci kişinin ihtiyaçlarına ve hedeflerine uygun kitapların belirlenmesinden başlayarak terapi sürecinin yönetimi ve ilerlemesini sağlayacak tekniklerin kullanılmasını içerir. Bibliyoterapinin etkili olarak uygulanabilmesi ise uygulayıcı uzmanın empati, iletişim ve rehberlik gibi birtakım becerilere sahip olma düzeyi ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, bibliyoterapiyi sadece kitap okuma etkinliği olarak değil, kompleks ve özen gerektiren bir terapi süreci olarak ele almak daha uygun bir bakış açısı olacaktır. Bibliyoterapi uygulama sürecine yönelik farklı bakış açılı olmakla birlikte Halsted'in (2002) ortaya attığı aşamalar alanyazında genel kabul görmektedir. Söz konusu araştırmacıya göre bibliyoterapi sürecinde bireyler özdeşleşme, arınma, içgörü ve genelleştirme olmak üzere dört farklı evreden geçmektedirler.

Özdeşleşme. Bibliyoterapide okuyucu ile kitap kahramanları arasında ilişki sürecinin başladığı noktadır. Özdeşim kurma kavramı, bir nesnenin davranışını taklit etme isteği olarak tanımlanırken aynı zamanda bireyin taklit etme sürecini ve duygusal olarak veya benzer bir nesneyle birleşme durumunu ifade etmektedir (İlter, 2015). Bu aşamada okuyucunun, okuma faaliyetine başlamadan önce gerekli adımları takip edebilmesi ve eserdeki hayali veya gerçek karakterle empati kurabilmesi önemlidir. Okuyucu, kendi yaşamı ile eserdeki karakterin yaşamı arasında benzerlikler bulunduğu farkındalık kazanır. Bu süreçte, uygulamayı yapan kişinin okuyucunun bu benzerlikleri görebilmesine yardımcı olması önemlidir (Pardeck, 1994). Bu süreç, okuyucunun kitap kahramanlarıyla bir bağ kurması ve kendi yaşamıyla kitapta yaşananlar arasında paralellikler kurmasıyla gerçekleşir.

Arınma (katarsis). Bu aşamada okuyucu, karakterle özdeşleşerek duygusal bağlar kurmaya başlar (Afolayan, 1992). Okuyucu, hem kendi duygularını hem de öykü kahramanının duygularını anlama, bastırma ya da unuttuğu duyguları anlamlandırmaya başlar (Yeşilyaprak, 2009). Duygusal bağlar kurmuş olan okuyucu, bu duygularını serbest bıraktıktan sonra hikâye karakterinin sorunlarına çözüm arayacak duruma gelir (Nickolai-Mays, 1987). Bu aşamada, öğrenciden duygularını açığa çıkararak rahatlaması beklenir. Öğrenci; bastırıldığı, unuttuğu veya adlandıramadığı duygularının farkına varır, kitap kahramanıyla benzerliklerini ve bu benzerliklerle ilgili duygularını ifade eder. Bu süreçte öğrenciden duygularını sözlü veya yazılı olarak paylaşması istenir (Öner, 2007). Arınma aşaması, öğrencinin duygusal yükünü hafifletmesine ve içsel dengesini yeniden bulmasına yardımcı olur. Böylece, öğrenci duygularını daha iyi anlayabilir ve yönetebilir; kendisiyle ve çevresiyle daha sağlıklı ilişkiler kurabilir.

İçgörü. Bu aşamada birey, eserdeki karakterin sorunlarını çözdüğünü gözlemler ve kendi yaşamındaki sorunların geçici olduğunu anlar. Okuyucu, duygularını fark edip anlamlandırarak yaşadığı zorlukların kalıcı olmadığını kavrar. Çünkü hikâye karakterleri genellikle sorunlarını çözerek okuyuculara örnek teşkil ederler (Russell, 1979). Barut & Philips'e (1976) göre, okuyucular hikâyedeki karakterleri ve durumları analiz ederek içgörü kazanabilir, karakterlerin problemlerle başa çıkma yöntemleri hakkında fikir edinebilirler. İçgörü, bireyin sorunlar karşısında umutsuzluğa kapılmasının ardından bir umudun gelişmesi olarak da değerlendirilebilir (Cornett & Cornett, 1980).

Genelleştirme. Uygulamanın son aşamasıdır. Bu aşama temelinde genellikle empati duygusu yer alır. Bu nedenle, bu evreye okul öncesi yaş grubu çocuklarının ulaşması beklenmezken ilköğretim düzeyindeki çocuklar kolaylıkla ulaşabilirler. Bu aşamada bireyler; durumları, problemleri ve olayları daha iyi analiz edip yorumlayabilirler (Bal, 2018). Bazı araştırmacılar, genelleme aşamasını içgörü aşamasıyla birlikte ele alırken bazıları bu aşamanın bireyin kendisini diğer bireylerin yerine koyabildiği ve mevcut durumu veya problemi sadece kendisinin yaşamadığını, diğer bireylerin de benzer durumlarla karşılaşabileceğini anladığı bir evre olarak tanımlarlar (Heath vd., 2005).

Bibliyoterapi Kullanım Amaçları

Bibliyoterapinin farklı disiplinlerde ve farklı yaş gruplarında kullanılması, bu terapiye ilişkin geniş bir yelpazede kullanım amaçları ortaya çıkarmıştır. Farklı araştırmacılar, bibliyoterapinin çeşitli kullanım amaçlarını belirtmişlerdir. Örneğin, bibliyoterapist ve kütüphaneci Alice Byran'a (1939, akt. Brewster, 2008) göre, bibliyoterapinin altı ana hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler arasında okuyucuya yaşadığı sorunun sadece kendine özgü olmadığını göstermek, okuyucunun karşılaştığı problemlere birden fazla çözüm yolu sunmak, ilgili konuda temel bir motivasyon oluşturmak, okuyucunun deneyimlerinden kazandığı değeri fark etmesini sağlamak, sorunun çözümü için gereken nedenleri ortaya koymak ve okuyucunun yaşadığı problemlerle gerçekçi bir şekilde yüzleşmesine yardımcı olmak yer almaktadır.

Pardeck (1995, akt. Cook, Earles-Vollrath & Ganz, 2006), ise bibliyoterapinin altı temel amacını bilgi sağlamak, belirli bir deneyim veya duruma ilişkin detaylı bilgiler vermek, karşılaşılan sorunlara alternatif çözüm yolları önermek, tartışmayı teşvik etmek, sorunlarla ilgili yeni değerler ve tutumlar geliştirilmesine yardımcı olmak ve sorunları yaşayan başka kişilerin de olduğunu göstermek olarak sıralamıştır.

Watson (1980), bibliyoterapinin amaçlarına ilişkin olarak Bryant ve Pardeck'ten kısmen farklı bir bakış açısı sunmuştur. Ona göre, insanlara yapıcı ve olumlu düşünme becerileri kazandırmanın yanı sıra, bireylerin kendi sorunlarını özgürce ifade edebileceği bir ortam oluşturulması daha önemlidir. Bu şekilde bireyler, kendi yaşadıkları sorunları başkalarının deneyimleriyle karşılaştırabilir, sorunlarla başa çıkma yollarını bulmaya teşvik edilir ve toplumsal uyum sağlama sürecinde desteklenirler. Bir başka araştırmacı Aieş (1993) ise bibliyoterapinin temel hedefinin, bireyin benlik kavramını geliştirerek kendisine dürüst bir şekilde öz değerlendirme yapmasını desteklemek olduğunu belirtir. Bu süreç, bireyin zihinsel ve duygusal baskıyı hafifletmesine yardımcı olur ve problemlerin üstesinden gelmek için yapıcı bir eylem planı oluşturabilecek duruma gelmesini sağlar.

Bibliyoterapide Kullanılan Materyallerin Seçimi

Bibliyoterapi uygulamalarının en kritik noktalarından biri uygun kitabı uygun problem durumu ile eşleştirmektir (İlter, 2017). Bir uzmanın bibliyoterapi yöntemini başarıyla uygulayabilmesi için materyal seçimine dikkat etmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle katılımcıların detaylı olarak tanınması önemlidir. Hangi kitapların birey üzerinde nasıl bir etki yapacağı ve bireyin bu kitaplara nasıl tepki vereceği gibi konuların keşfedilmesi gerekmektedir. Bu bilgilere erişen uzman, kitap seçimi konusunda bilgili olmalı ve belirli bir soruna odaklanmalıdır (Pardeck, 2013).

Bibliyoterapi eğitim programına uygun kitaplar, nitelikli çocuk kitabı özelliklerini taşımalıdır. Bu özellikler arasında kitabın dış görünüşü önemlidir. Cilt ve kağıt kalitesi, renklendirme, sayfa düzeni, yazı fontu, boyut ve görsel algıyı geliştirebilecek sanatsal özellikler dikkat çeken unsurlardır. İçerik açısından ise kitaptaki problemlerin çözüme ulaşması, karakterlerin aşırı mükemmeliyetçi olmaması veya sosyal çevreye zarar verici davranışlar sergilememesi gibi unsurları barındırması önem taşır. Özetle, çocuğun kendisini özdeşleştirebileceği ve gelişimine uygun bir konunun ele alınıp çözüme kavuşturulması gerekir (Öner & Yeşilyaprak, 2006).

Bibliyoterapi uygulamalarında kitap seçimi etkili bir uygulama için önkoşul olarak kabul edilir. Her kitap her birey için uygun olmayabilir. İhtiyaca uygun olmayan bir kitap, bireye sadece bilgi sağlayabilir ancak kitaptaki çözüm önerilerini içselleştirebilmesi için yetersiz olabilir. Ayrıca, kitap seçiminde çocuğun yaşına uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle küçük yaşta çocuklar için eserin dilinin sade, anlaşılır olması ve resimli kitapların tercih edilmesi önemlidir (Leana-Taşçılar, 2012).

Bibliyoterapiyi Uygulayan Kişilerin Özellikleri

Bireylerin bibliyoterapi uygulamaları için uygun niteliklere sahip olmaları önemlidir. Bu nitelikler arasında başkalarını anlama ve dinleme yeteneği, öğrenmeye istekli olma, etnik kökenlere saygı duyma, tehdit veya emir cümleleri kullanmamaya özen gösterme, çocuklara karşı saygılı ve küçük düşürücü olmayan bir tutum sergileme gibi özellikler bulunmaktadır (Bibliyoterapi, 1982).

Yusuf & Taharem (2008), bibliyoterapi sürecinin başlatılması ve yönetilmesinin, diğer terapilerde olduğu gibi, bu alanda eğitim almış kişiler tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgular. Bu uygulayıcılar psikiyatristler, psikologlar, eğitimciler ya da kütüphaneciler gibi çeşitli alanlardan olabilirler. Ayrıca, çocukların evde bakımından sorumlu olan kişiler de bu rolü üstlenebilirler. Ancak bu sürecin başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi için en önemli nokta, uygulayıcının konuyla ilgili eğitim almış ve bu alanda kendini yetiştirmiş olmasıdır. Bibliyoterapi uygulama süreci öncesinde, uygulayıcının ön hazırlık aşamasını gözden geçirmesi ve gerektiğinde katılımcıların ihtiyaçlarına göre süreci yeniden yapılandırabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu, uygulayıcının esneklik göstermesine ve süreci katılımcıların gereksinimlerine uygun hale getirmesine olanak tanır.

Bibliyoterapi uygulayıcılarının bu süreci etkin bir şekilde yönetebilme yetkinliğine sahip olmaları kritik önem taşır. Çünkü bu süreç, yoğun duygusal tartışmaları ve değişimleri içeren, uygulayıcı ile katılımcılar arasında güçlü duygusal etkileşimlerin yaşandığı bir süreçtir. Bu nedenle, uygulayıcıların akıl sağlığının yerinde olması, etkin dinleme becerilerine sahip olması ve çocuklarla iletişim kurma konusunda yüksek niteliklere sahip olması gereklidir (Cornett & Cornett, 1980).

Bibliyoterapi uygulayıcılarının olgun, dürüst ve sorumluluk sahibi olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda, grup katılımcılarına rehberlik etme arzusu taşınmalı ve grup dinamiklerini yönetme konusunda yetkin olmalıdırlar (Halsted, 2009). Uygulayıcılar esnek ve uyumlu olmalı, grup ihtiyaçlarına göre süreci planlayarak katılımcıların kendi görüşlerini ifade etmelerine olanak tanınmalıdır. Bu nitelikler, bibliyoterapi sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için önemlidir ve uygulayıcıların katılımcılar için güvenli ve destekleyici bir ortam yaratmalarına yardımcı olur.

Bibliyoterapiyi uygulayacak kişilerin içsel niteliklerinin yanı sıra terapötik tutumlarını da geliştirmeleri önemlidir. Bu tutumlar arasında empati, saygı gösterme, özgünlük, açıklık, samimiyet, kendi içsel deneyimlerin farkında olma ve kabul etme vurgulanır (Halsted, 2009). Bibliyoterapi sürecini planlayıp yürütecek kişi, belirtilen diğer kişisel niteliklere sahipse edebiyata gerçekten ilgi duyan, zengin ve nitelikli kitaplara sahip bir sınıf öğretmeni de bu uygulamayı başarılı bir şekilde sürdürebilir.

Bibliyoterapinin Yararları

Bibliyoterapi sürecinin okuyucu üzerindeki etkileri, duygusal ve bilişsel yönde olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alınabilir. Bibliyoterapinin duygusal etkileri arasında; empatiyi teşvik etmek ve olumlu tutumlar oluşturmak, duygusal baskıları azaltmak ve yeni ilgi alanlarına katkı sağlamak, okuyucuda olumlu rol modelleri taklit etme arzusu uyandırarak benlik imajının gelişmesine yardımcı olmak, sosyal olarak kabul gören davranışları tanıma yoluyla kişisel ve sosyal uyumu desteklemek yer alır.

Bibliyoterapinin bilişsel etkileri; okuyucunun bilişsel gelişimine katkıda bulunmak, analitik düşünme becerilerini güçlendirmek, problem çözme yeteneklerini artırmak ve farklı bakış açılarına açık hale gelmesini desteklemektir. Hikâye karakterlerinin deneyimlerinden hareketle okuyucuya kendi yaşamındaki sorunlara yeni perspektifler sunar ve kitaplardaki karakterlerin duygusal ve bilişsel deneyimlerinden öğrenme imkanı sağlar. Bu etkiler, bibliyoterapinin duygusal ve bilişsel açıdan okuyucular üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Bibliyoterapinin genel yararlarından biri, maliyetinin düşük olması ve kolayca ulaşılabılır olmasıdır. Ayrıca, bireyin yaşamına doğrudan müdahale edilmemesi, bireyin görüşmelere katılma konusundaki isteksizliğinin azalması ve iyileşme sürecinin kısalması gibi avantajlar da bulunmaktadır (Gregory vd., 2004).

Bibliyoterapi, eğitim sürecinde öğrenciler için oldukça önemli katkılar sağlar. Öğrenciler arasında görülebilen şiddet içerikli davranışlar, birbirlerine isim takma, arkadaşlarını dışlama ve küçümseme gibi olumsuz davranışları azaltmaya yardımcı olur. Çocukların yaşlılarına karşı daha duyarlı, empatik olmalarını teşvik eder ve bireylerin çatışma çözme yeteneklerini geliştirir (Cook vd., 2006).

Bibliyoterapinin Sınırlılıkları

Bibliyoterapinin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için kişinin buna hazır olması ve okuma düzeyinin uygun olması önemlidir. Bibliyoterapi uygulanmadan önce, gerçekten ihtiyaç duyulup duyulmadığı değerlendirilmelidir. Gerekli ön hazırlıklar yapılmalı ve bibliyoterapi süreçleri dikkatle takip edilmelidir (Öner, 2007). Bibliyoterapinin sınırlılıkları üç ana başlık altında değerlendirilebilir:

Katılımcıdan kaynaklanan sınırlılıklar bunlardan ilkidir. Okuduğunu anlama düzeyi düşük olan kişiler, okuduklarını yorumlama ve kendi yaşamlarına uyarlama konusunda zorluk yaşayabilirler (Öner, 2007). Entelektüel düzeyde yaşanan bu zorluk, okunan kitap veya karakterlerle özdeşleşmeyi zorlaştırabilir ve sorunların çözümünde sorumluluk almaktan kaçınmaya yol açabilir (Halliday, 1991; akt. Özen & Köksalan, 2019). Ayrıca, katılımcının sosyal ve duygusal deneyim eksikliği, okuduğu metinlerden çıkardığı sonuçlarda sınırlılıklar yaratabilir ve katılımcının savunma mekanizmaları geliştirmesine neden olabilir (Gladding & Gladding, 1991).

Bir diğer sınırlılık ise uygulayıcıya ait sınırlılıklardır. Bibliyoterapi uygulayıcısının katılımcıların sorunlarına uygun kitabı seçmesi en önemli unsurdur (Öner, 2007). Hem klinik hem de gelişimsel bibliyoterapi alanlarında, uygulayıcıların kitapları önceden okumaları gerekmektedir. Uygulayıcının literatüre hakim olmaması önemli bir handikaptır. Uygulayıcılar, seçtikleri kitapların ne çok kolay ne de çok zor olmasına dikkat etmelidir (Gladding & Gladding, 1991).

Bibliyoterapi sürecinden kaynaklı sınırlılıklar ise üçüncü tür sınırlılıklar arasında yer alır. Bibliyoterapi uygulamaları uzun süren bir programdır ve program boyunca değişim motivasyonunun sürdürülebilmesi önemlidir (Rapee, Abbott & Lyneham, 2006). Bibliyoterapi sürecinde kitabın nitelikli olarak okunmaması veya okunan kitaba ilişkin tartışmalara katılımda isteksizlik gösterilmesi, uygulamanın etkililiğini erozyona uğratabilmektedir (Gladding & Gladding, 1991).

Bu çalışma, bibliyoterapi tekniğinin etkililiğinin incelenmesi, konuya ilişkin çalışmalara yönelik genel bir bakış açısı sağlanması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu noktadan hareketle çalışmanın temel amacı, “bibliyoterapi içerikli yapılan güncel araştırmaların incelenerek bir senteze ulaşılması” olarak belirtilebilir. Bu genel amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranacaktır:

1. Alanyazındaki bibliyoterapi çalışmaları hangi konular kapsamında gerçekleştirilmiştir?
2. Bibliyoterapi kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların ortaya koyduğu bulgular nelerdir ve ne tür çalışmalar yapılmıştır?

Yöntem

Bu çalışmada, karma yöntem literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, nitel, nicel ve karma yöntemlerle gerçekleştirilen birincil düzey çalışmalar toplanır, analiz edilir ve sentezlenir; böylece sonuçlara ulaşılr (Heyvaert, Maes, & Onghena, 2013). Arksey & O'Malley (2005) tarafından ifade edilen, karma yöntem literatür taramalarının dört ana amacı bulunmaktadır. İlk olarak, ilgili kavramların doğasını, ilişkilerini, yaygınlığını, sıklığını ve bu kavramlarla ilişkili diğer kavramları tanımlamaktır. İkinci olarak, sistematik bir analiz yapmaya değer olduğunun belirlenmesidir. Üçüncüsü, araştırma bulgularının özetlenmesi ve sonuçların geniş bir kitleye yayılmasına katkıda bulunulmasıdır. Dördüncü amaç ise, mevcut literatürdeki eksikliklerin tespit edilmesidir.

Bu çalışma, metodoloji açısından Heyvaert, Maes, & Onghena (2013) tarafından önerilen aşamalı yaklaşımı temel alarak, son iki hedefe odaklanmıştır. Bu yaklaşımda, farklı disiplinlerden elde edilen araştırmalar, belgeler, uygulamalar ve derleme çalışmaları, belirlenen araştırma soruları doğrultusunda incelenmektedir. Çalışmanın yapılandırılmasında izlenen aşamalar şunlardır:

- Problem Durumunun Belirlenmesi ve Araştırma Sorularının Oluşturulması
- Makale Değerlendirme Protokolünün Oluşturulması ve Literatür Taraması
- Uygun Tasarım ve Metodoloji Seçimi
- Uygun Çalışmaların Belirlenmesi ve Değerlendirme
- Verilerin Analizi ve Yorumlanması
- Bulguların Raporlanması ve Tartışma.

Bu yapısal çerçeve, araştırmanın disiplinlerarası bir perspektiften ele alınmasını sağlayarak da kapsamlı ve derinlemesine bir inceleme imkânı sunmaktadır.

Örnekleme

Bu araştırmaya dahil edilen çalışmalar makale veya tez ile sınırlanmıştır. Söz konusu çalışmalar Google Scholar, Dergi Park ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden temin edilmiştir. Tez Merkezi taramasında dört farklı anahtar kelime kullanılmış ve bunun sonucunda sekiz yüksek lisans tezi, altı doktora tezi, bir uzmanlık tezi ve diğer makale çalışmaları dahil olmak üzere toplam otuz araştırmaya ulaşılmıştır. Çalışmaya dahil edilecek olası tezler tek tek incelenmiş ve ondan sonra karar verilmiştir.

Literatür Tarama Protokolü ve Süreci

Şekil 1. Çalışmanın Sürdürülmesine İlişkin Akış Diyagramı

Seçim Kriterleri

Bu çalışmada, bibliyoterapi konusunda iki temel seçim kriteri kullanılmıştır. Bunlardan ilki, mevcut çalışmanın Türkiye'deki bir dergide yayınlanmış olması veya tez olarak hazırlanmış olmasıdır. İkincisi ise güncel durumu tespit edebilmek ve zaman etkili bir araştırma gerçekleştirebilmek için son beş yıldaki çalışmaların dahil edilmesidir (2019-2024). Öte yandan disiplin alanına yönelik bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bu ilkelere göre sınırlandırma ile Türkiye'de gerçekleştirilen bibliyoterapi uygulamalarına daha detaylı bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

Google Scholar, Dergi Park ve YÖK Tez Merkezi arama motoruna anahtar kelime olarak "bibliyoterapi" kavramı girilerek son beş yıldaki çalışmalara ulaşılmıştır. Bu kapsamda farklı disiplinlerde yayımlanmış toplam 45 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların 5'i kongre bildiri metni olduğu için mükerrer çalışma olarak göz önünde bulundurulmuş ve araştırmaya dahil edilmemiştir. Bunun yanı sıra 10 farklı makalede de çalışmanın yöntem kısmı yazılmadığı için bu çalışmalarda elenmiştir. Geriye kalan 30 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Çalışma Google Scholar, Dergi Park ve YÖK Tez Merkezi'nde 2019-2024 yılları arasında yayınlanan 30 makale ile sürdürülmüştür. Bu çalışmalar, 2024 yılının Nisan ayında, orijinalliği ve araştırmaya uygunluğu açısından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu süreç, araştırmanın güvenilirliğini ve kapsamını artırmayı hedeflemektedir.

Verilerin Analizi

Çalışmaların içeriğini sistematik olarak analiz etmek amacıyla içerik analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, detaylı olarak raporlanmıştır. Araştırmada ulaşılan 30 çalışmanın yazarları, yayın yılları ve özetleri Tablo 1'de sistematik olarak sunulmuştur.

Etik Onay Araştırma

Araştırma, literatür taramasına dayalı gerçekleştirildiği için etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak, araştırma sürecinin her aşamasında ve yazım sürecinde etik ilkeler önemle dikkate alınmıştır. Ayrıca, kaynakların ve verilerin kullanımında akademik etik kurallara uygun hareket edilmiş ve tüm referanslar doğru bir şekilde atf yapılarak belirtilmiştir.

Bulgular ve Tartışmalar

Araştırmada veri analizi, üç aşamalı bir süreç takip edilerek gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, araştırmacılar tarafından önceden belirlenen seçim kriterlerine uygun çalışmalar, detaylı bir şekilde bir tabloya yerleştirilmiştir. İkinci aşamada, elde edilen çalışmalar, konularına göre kategorilere ayrılarak genel bir bakış açısı oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise, araştırma sorularına yönelik yapılan çalışmalar, tümevarımsal bir metodoloji ile analiz edilip tartışılmıştır. Bu süreçte, araştırmacılar arasında tam bir görüş birliği sağlanmış ve herhangi bir görüş ayrılığına rastlanmamıştır. Çalışmalara ait temel veriler ve araştırmanın özeti, aşağıda sunulan tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya İlişkin Temel Bilgiler ve Özet Sonuçlar*

Araştırmacılar	Yayın yılı	Özet Bilgiler
Gülşah Sevinç	2019	İçerik Analizi: Araştırma, Türkçe dilinde yayınlanmış olan okul öncesi döneme yönelik ölüm konusunu ele alan çocuk kitaplarının incelenmesini hedeflemektedir. Analize dahil edilen kitapların, ölümle karşı karşıya kalan çocuklarla çalışan ve bibliyoterapi tekniğinden faydalanan ruh sağlığı uzmanları için yararlı olabileceği vurgulanmıştır.
Hüseyin Taş	2019	Müdahale: Araştırmanın amacı bibliyoterapi tekniğini tanıtmak ve özel yetenekli bireylere yönelik seçilen çocuk edebiyatı metinlerini bu yöntemle model haline getirmektir. Modelin, özel yetenekli öğrencilerin okuma ve problem çözme becerilerine yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, özel yetenekli öğrencilerin okuma tutumlarının pozitif yönde değiştiği ve problem çözme becerilerinin arttığı tespit edilmiştir.
Meryem Ayluçtarhan	Gülteki 2019	Etnografi-Fenomenoloji-Saha Taraması: Araştırmada, Orhan Pamuk'un eserlerinin bibliyoterapi alanında psikoloji bilimine nasıl katkı sağlayabileceğini, hangi psikolojik problemlere destek olabileceği incelenmektedir. Bibliyoterapinin düşük maliyetli bir tedavi yöntemi olduğu ve bireyin kendi kendisini iyileştirmesine yardımcı olabilecek bir konu olduğu belirtilmektedir. Bu çalışma, Orhan Pamuk'un eserlerinin bu alanda nasıl kullanılabileceğini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Nuran Çınar	2019	Durum Çalışması: Din eğitiminde bibliyoterapi yönteminin kullanımı incelenmiştir. Bu bağlamda, bibliyoterapinin bileşenleri ve kapsamı din eğitimi literatüründe değerlendirilmiş, ilkeler, sınırlılıklar ve uygun metinler üzerinde durulmuştur.
Selda Acar Arıcan	2019	Müdahale: Bibliyoterapi tekniğinin özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin farkındalık düzeyi ve ebeveynlik uygulamaları üzerindeki etkisine bakılmıştır. Yapılan çalışmada, bibliyoterapi temelli aile eğitim programının ebeveynlerin farkındalık seviyelerini arttırmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
Didem Çetin, Meltem Doğanay	2020	Durum Çalışması: 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan bibliyoterapi unsurlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Yapılan incelemede, sınıf seviyesi arttıkça metinlerdeki bibliyoterapik unsurların azaldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular ışığında, gelişimsel bibliyoterapi yönteminin uygulanmasında 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kullanılabilirliği vurgulanmıştır.
Funda Yeşil	2021	Durum Çalışması: Araştırmanın amacı, bibliyoterapi tekniğine yönelik teorik ve uygulamalı çalışmaları çocuk ve edebiyat bağlamında değerlendirerek, Türkçe derslerinde kullanılabilir uygun eğitim tasarımları oluşturmaktır. Bu eğitim tasarımlarının, çocukların Türkçe derslerine ve okumaya karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine, okumanın değerini fark etmelerine ve sonuç olarak kalıcı bir okuma alışkanlığı ile okuma kültürü edinmelerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.
Feyza Nur Uyar, Havise Güleç	2021	Müdahale: Araştırma, 5-6 yaş grubundaki çocuklarda bibliyoterapinin kişiler arası problem çözme becerilerine etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda, çocukların kişiler arası problem çözme becerilerinde olumlu yönde bir değişiklik gözlenmiş ve bu değişikliğin bibliyoterapi ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir.
Kübra Yiğit Tekel	2021	Müdahale: Özel yetenekli bireyler üzerinde yapılan çalışmada, bibliyoterapi yönteminin sosyal duygusal öğrenme becerilerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları bibliyoterapinin, özel yetenekli bireylerde sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir.
Zafer Korkmaz	2021	Müdahale: Bu çalışmada, Şema Terapi ve Bibliyoterapi temelli psikoeğitim programlarının öğretmenlerin depresyon ve mutluluk seviyeleri üzerindeki etkileri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, Şema Terapi Temelli Psikoeğitim Programı'na katılan öğretmenlerin mutluluk düzeylerinde, Bibliyoterapi Temelli Psikoeğitim Programı'na katılan öğretmenlere kıyasla belirgin ve uzun vadeli bir artış gözlemlenmiştir.
Ahmet Sakin, Melek Yıldırım	2022	Müdahale: Bu çalışma, okul öncesi çocukların öz-düzenleme becerilerinin, annelerin uyguladığı bibliyoterapi yöntemlerinden ne ölçüde etkilendiğini ele almaktadır. Araştırmada, annelerin 4-6 yaş arasındaki çocuklarına yönelik uygulanan bibliyoterapinin çocukların öz-düzenleme becerilerine olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir.
Asiye Dursun	2022	Doküman İnceleme: Bu çalışmada, Türkiye'deki bibliyoterapi konulu lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ve deneysel çalışmaların etkililiklerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi hedeflenmiştir. Araştırma sonuçları, bibliyoterapinin çocukluk döneminden ileri yetişkinlik dönemine kadar oldukça geniş bir örneklem üzerinde, özellikle psikoloji ve

			eğitim-öğretim alanlarında yoğun bir Şekilde incelendiğini göstermektedir.
AyŐe Taĉar	2022		Müdahale: Bu araştırmada, bibliyoterapi yönteminin okul öncesi 5-6 yaş grubu çocukların Allah kavramını nasıl etkilediği incelenmiştir. Çocukların oluŐturduđu Allah kavramı değerlendirilmiş ve masallar kullanılarak bibliyoterapi oturumlarının nasıl yapıldığı detaylandırılmıŐtır.
Özlem YeŐim zbek, Pervin Oya Taneri	2022		Durum ĉalıŐması: ĉalıŐmada, ilkokul öğrencilerine yönelik geliŐtirilen bir bibliyoterapi ve yaratıcı drama temelli akran zorbalığına müdahale programı tanıtılmaktadır. Öğretmenlerle yapılan görüŐmeler, programın öğrencilerin zorbalıkla başa ĉıkma konusunda farkındalık kazanmalarına ve yeni ĉzm yolları bulmalarına olanak sağladığını ortaya koymuŐtur. Programın uzun vadeli etkilerinin anlaşılması iĉin daha geniş ğrenci grupları üzerinde ve daha uzun srelerde uygulanması gerektiği belirtilmiştir.
Semiha Yüksek Usta, Gülhan Kĉer	2022		Doküman İnceleme: Araştırmada, okul öncesi 3-6 yaş arası çocuklar iĉin yazılmıŐ ve kardeş kıskanĉlıđını konu alan resimli hikâye kitaplarının bibliyoterapi uygulamalarında ne derece uygun olduğu değerlendirilmiştir. İncelenen kitapların, çocukların kardeş kıskanĉlıđı ve kardeşe uyum sorunları gibi konularda bibliyoterapide etkili bir Şekilde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.
Sümeyye Yücel, Fatma Nur Yalĉinkaya	2022		Müdahale: Bibliyoterapi temelli bir grup psikolojik danışma programının niversite ğrencilerinin farklılıklara saygı düzeylerine etkisi araŐtırılmıŐtır. Araştırma sonuĉlarına göre, programın psikolojik danışman adaylarının farklılıklara saygı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişiklik yaratmadığı tespit edilmiştir. Ancak, geri bildirimler programın etkili olduğunu göstermiştir.
Őeyma Büyüksakallı	2022		Doküman İnceleme: Öğrencilerin okuma tutumlarını kitaplar aracılığıyla iyileŐtirmek iĉin nitelikli çocuk eserlerinin kullanılabilirliği araŐtırılıp incelenmiştir. İncelenen kitapların, öğrencilerin okuma tutumlarını bibliyoterapi yöntemiyle geliştirmede etkili bir kaynak olarak kullanılabileceği değerlendirilmiştir.
Tuncay Türkben	2022		Durum ĉalıŐması: Trkĉe eğitiminde bibliyoterapi yönteminin kullanımına ilişkin ğretmen adaylarının görüşlerini incelemeyi amaĉlayan bu ĉalıŐmada, araştırma sonuĉları doğrultusunda metin seĉiminde dikkat edilmesi gereken özellikler, uygulama süreci, öğrenme ortamlarında kullanılabilecek tamamlayıcı etkinlikler ve öğrenme ortamının tasarımı konuları ele alınmıştır.
Yasin Gökbulut, Bektaş	2022	Gamze	Doküman İnceleme: Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerdeki bibliyoterapi yönteminin kullanımıyla ilgili eğilimler incelenerek, gelecekteki bibliyoterapi ĉalıŐmaları iĉin araştırmacılara bir bakış aĉısı kazandırmak amaĉlanmıŐtır.
AiŐe Avcı İnci	2023		Durum ĉalıŐması: ĉalıŐmada, Kur'an-ı Kerim'de yer alan kadın kıssalarındaki bibliyoterapik unsurlar belirlenmiştir. Kadın kıssalarında; anlam arayıŐı, hayatın zorluklarıyla başa ĉıkma, motivasyon sağlama, geleceği planlama, iletişim becerilerini geliştirme ve olumlu tutum ve davranışları teşvik etme unsurları tanımlanmıŐtır. Bu nedenle, manevi danışmanlık ve rehberlik

çalışmalarında kadın kıssalarından yararlanılması önerilmiştir.

Dilek Bilgin	2023	Müdahale: Türkçe derslerindeki değer eğitimi çalışmalarında bibliyoterapi yönteminin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları, değer eğitiminde bibliyoterapinin kullanılmasının kök değerleri kazandırmada etkili olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrası etkinliklerle destekledikleri kitap okuma çalışmalarının onların okuma sürecindeki motivasyonlarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Esra Işık	2023	Doküman İnceleme: Mevlâna İdris Zengin'in çocuk edebiyatı ürünleri bibliyoterapi unsurlarına göre incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda bibliyoterapinin öne çıkan unsurları üst düzey düşünme becerilerini geliştirme, olaylara ilişkin farkındalığı artırma, okuma becerisi ve alışkanlığını kazandırma, edebiyat sevgisini desteklediği belirlenmiştir. Bu bağlamda, Mevlâna İdris Zengin'in çocuk edebiyatı eserlerinin bibliyoterapi çalışmalarında kullanılabileceği kanaati oluşmuştur.
Esra Bekircan	2023	Müdahale: Bu araştırma, bibliyoterapiye dayalı bir psikoeğitim programının yaşlı bireylerin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, bibliyoterapi temelli psikoeğitimin yaşlı bireylerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerini azaltmada daha etkili olduğunu ve izlem sürecinde bu etkinin devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle, psikoeğitime göre bibliyoterapinin yaşlı bireyler için daha etkili bir terapi seçeneği olduğu vurgulanmıştır.
Fatma Parmaksız Günay, Mustafa Buluş, Güliz Şahin	2023	Müdahale: Araştırmada, 5-6 yaş arası çocukların psikolojik iyi oluş düzeyine Bibliyoterapi temelli bir eğitim programının etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları, bibliyoterapinin çocukların sosyal beceri ve diğer davranışların geliştirilmesinde etkili olabildiğini ortaya koymaktadır.
Güliz Şahin, Selahattin Dilidüzgün, Marilena Zinovia Leana Taşçılar	2023	Müdahale: Bu çalışmada, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin benlik algısı ve eleştirel okuma düzeyine Bibliyoterapi temelli bir okuma programının (BDOP) etkisi incelenmiştir. Sonuçlar, programın öğrencilerin öz saygı düzeylerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ancak eleştirel okuma test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
Semiha Yüksek Usta, Sultan Selen Kula	2023	Olgu Bilim Çalışması: Gelişimsel bibliyoterapinin öğretmen adaylarının öğretmenlik algısına etkisini inceleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, bibliyoterapi süreci sonrasında öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine dair algılarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Öğretmen adayları, bir öğretmenin pes etmeyen, fedakar, değişime açık, kararlı, bilgili, yüksek iletişim becerilerine sahip, adil, lider, ileri görüşlü, sabırlı ve risk alabilen kişilik özelliklerine sahip olması gerektiğini düşünmüşlerdir.
Sipil Gençeli	2023	Müdahale: Çalışma depresyon veya anksiyete bozukluğu tanısı olan hastalarda okuma terapisinin hastalığın iyileşmesine katkı sağlayıp sağlamadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bibliyoterapi yöntemiyle Mesnevi okumalarının çocuklarda depresyon ve anksiyete semptomlarını anlamlı derecede iyileştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Şevval Sönmez, Havise Güleç	2023	Durum Çalışması: Araştırmada 3-6 yaş arası çocuklara yönelik öykü ve masal kitaplarında bibliyoterapi unsurları belirlenerek değerlendirilmiştir. Okul öncesi çocuk kitaplarında bulunan bibliyoterapik öğeler detaylı bir şekilde incelenerek ele alınmış ve yorumlamaları yapılmıştır. Ayrıca, kitaplarda yer alan örtük mesajların incelenmesi ve bibliyoterapik açıdan değerlendirilmesi de gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuklara hitap eden kitapların bibliyoterapik öğeler açısından yetersiz olduğu ve bu öğelerin zenginleştirilmesi gerektiği belirlenmiştir.
Zeynep Ezgi Uysal	2023	Müdahale: Bu çalışmada, bibliyoterapiye dayalı yaratıcı okuma eğitiminin, Türkçe öğretmeni adaylarının yaratıcı okuma becerileri ve okumaya yönelik tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuçlar, bu eğitimin yaratıcı okuma becerilerini ve okumaya yönelik olumlu tutumları geliştirdiğini ortaya koymaktadır.
Marilena Z. Leana Taşçılar	2024	Müdahale: Araştırma, bibliyoterapi uygulamalarının, özel yetenekli çocukların ebeveynlerinin, bu çocukların özellikleri ve sosyal-duygusal ihtiyaçları hakkında farkındalık kazanmalarına ve duyu düzenleme becerilerine olan etkisini incelemiştir. Bulgular, bibliyoterapinin ebeveynlerin çocukları hakkında daha bilinçli olmalarını ve duygularını daha etkin bir şekilde yönetmelerini sağladığını göstermiştir.

*Çalışmalar kronolojik olarak sıralanmıştır.

Tablo 1’de yer alan çalışmalar incelendiğinde; altı çalışmanın doktora, sekiz çalışmanın yüksek lisans, bir çalışmanın uzmanlık tezi ve diğerlerinin de araştırma makalesi olarak hazırlandığı görülmektedir. Bunlardan on beş çalışmanın deneysel desende (Acar Arıcan, 2019; Bekircan, 2023; Bilgin, 2023; Gençeli, 2023; Korkmaz, 2021; Leana Taşçılar, 2024; Parmaksız Günay vd., 2023; Sakin & Yıldırım, 2022; Şahin vd., 2023; Taş, 2019; Tekel Yiğit, 2021; Uyar & Güleç, 2021, Taçar, 2022; Uysal, 2023; Yücel & Yalçinkaya, 2022). Diğer on beş çalışmanın da betimsel desende (Büyüksakallı, 2022; Çetin & Yeşil, 2021; Çınar, 2019; Doğanay, 2020; Dursun, 2022; Gökbulut & Bektaş, 2022; Gülteki Ayluçtarhan, 2019; Işık, 2023; Avcı İnci, 2023; Özbek & Taneri, 2022; Sevinç, 2019; Türkben, 2022; Usta Yüksek & Köçer, 2022; Usta Yüksek & Kula, 2023) hazırlandığı saptanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen çalışmaların tamamı hakem veya jüri değerlendirme sürecinden geçerek yayınlanmıştır. Günay Parmaksız vd., (2023), Sevinç, (2019), Sönmez & Güleç, (2023), Uyar & Güleç, (2021), Taçar, (2022), Yüksek Usta ve Köçer’in, (2022) çalışmaları okulöncesi öğrencileri ile sürdürülmüştür. Özbek & Taneri, (2022), Şahin vd., (2023), ilkökul öğrencilerini çalışmalarına dahil etmişlerdir. Bilgin, (2023), Büyüksakallı, (2022), Çetin & Doğanay, (2020) ve Yeşil, (2021) çalışmalarını ortaokul öğrencileri ile sürdürmüşlerdir. Gençeli, (2023) ise çalışmalarını lise öğrencileri ile sürdürmüştür. Çalışmalara dahil edilen hedef gruplara göz atıldığında; Taş, (2019) ve Yiğit Tekel’in, (2021) çalışmalarını özel yetenekli öğrenciler ile sürdürmüştür. Korkmaz, (2021), Türkben, (2022), Yücel & Yalçinkaya, (2022), Uysal, (2023) ve Yüksek Usta & Kula, (2023) ise öğretmen ve öğretmen adayları ile çalışmalarını sürdürdüğü belirlenmiştir. Acar Arıcan, (2019), Leana Taşçılar, (2024) ve Sakin & Yıldırım, (2022) çalışmalarında ailelere odaklanırken, Bekircan, (2023) yaşlı bireylere yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Söz konusu çalışmalardan altısı okulöncesi, üçü ilkökul, üçü ortaokul, biri lise öğrencilerine, dördü öğretmen adaylarına, bir tanesi öğretmenlere, üçü ebeveynlere, biri yaşlı bireylere ve diğer sekizi ise bibliyoterapi konusunda genel araştırmalara yönelik hazırlanmıştır.

Gerçekleştirilen çalışmaların disiplinlere göre dağılımlarına göz atıldığında; Türkçe eğitimi Doğanay & Çetin, (2020), Yeşil, (2021), Türkben, (2022), Bilgin, (2023); psikoloji Gülteki Ayluçtarhan, (2019), Bekircan, (2023), Gençeli, (2023), Günay vd., (2023); manevi danışmanlık Avcı İnci, (2023); din kültürü Taçar, (2022), Sakin ve Yıldırım, (2022), Çınar, (2019); akran zorbalığı Özbek & Taneri, (2022); kardeş kıskançlığı Usta Yüksek & Köçer, (2022); özel yetenekli öğrenciler ve ebeveynlerin becerileri Acar Arıcan, (2019), Taş, (2019), Leana Taşçılar, (2024), Yiğit Tekel, (2021); problem çözme becerisi Uyar & Güleç, (2021); benlik algısı ve eleştirel okuma Şahin vd., (2023); öğretmenlik becerileri Korkmaz, (2021) Yücel ve Yalçinkaya, (2022), Uysal, (2023), Yüksek Usta ve Kula, (2023); bibliyoterapik öğeler ve kaynak eserlerin incelenmesi Sevinç, (2019); Büyüksakallı, (2022), Dursun, (2022), Gökbulut & Bektaş, (2022), Işık, (2023), Sönmez & Güleç, (2023) dikkate alındığı görülmektedir.

Okulöncesi dönemdeki çocuklarla ilgili bibliyoterapi çalışmalarının genellikle kaynak eser analizleri ve öğrencilerin beceri gelişimine odaklandığı tespit edilmiştir. Okulöncesi öğrencilerin ebeveynleriyle yapılan bir deneysel

çalışmada, annelerin 4-6 yaş arası çocuklarına bibliyoterapi uygulamasının, çocukların öz düzenleme becerileri üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, araştırma seçim ölçütlerini karşılayan diğer eğitim kademelerindeki velilere yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Diğer eğitim kademelerinde ise ağırlıklı olarak Türkçe eğitimi ve bibliyoterapinin öğretici unsurları üzerine odaklanıldığı görülmektedir.

Bibliyoterapi alanında Türkçe eğitimine odaklanan dört çalışmada, kitap inceleme ve değerler eğitimi üzerine odaklanıldığı belirlenmiştir. Türkçe öğretmen adayları ve psikolojik danışman adaylarına yönelik çalışmalar genel olarak Türkçe eğitiminde bibliyoterapi kullanımına yönelik öğretmen görüşleri ve farklılıklara saygı düzeyleri konularına odaklanılmıştır. Tıp alanında sadece iki çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda ise umutsuzluk, depresyon ve anksiyete bozukluğu konularına odaklanılmıştır.

Din eğitimi ve manevi danışmanlık konularında çalışmaya dahil edilen üç çalışmada bibliyoterapinin din eğitiminde bir yöntem olarak kullanılması, çocuklarda Allah kavramını nasıl etkilediği ve Kur'anda kadın kıssalarında yer alan bibliyoterapi unsurları incelenmiştir. Bibliyoterapinin din eğitimine katkısı, sınırlılıkları ve metinleri belirlenmiş, kitapların çocuklarda Allah kavramının olgunlaşmasına olumlu etkisi vurgulanmış ve son derece yararlı bir yöntem olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Allah algısının olumlu yönde geliştirilmesinde kadın hikayelerinin manevi danışmanlık ve rehberlikte kullanılabilceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özel yetenekli öğrencilerin eğitimine yönelik iki çalışma, altıncı ve yedinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin beceri gelişimine odaklanılmıştır ve deneysel desende tasarlanmıştır. Bu çalışmalarda bibliyoterapinin özel yetenekli bireylerde sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştirmede etkili olduğu, öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiği ve problem çözme beceri düzeylerinin arttığı öne çıkmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin ebeveynlerine yönelik iki çalışmada ise ebeveynlerin farkındalık düzeylerini artırma, ebeveynlik uygulamaları ve duygu düzenleme becerisine yönelik deneysel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu deneysel çalışmalarda bibliyoterapi temelli aile eğitim programının ebeveynlerin farkındalığını artırdığı ve duygu düzenleme düzeylerine etki ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmada belirlenen seçim ölçütlerini karşılayan DEHB, özel öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler gibi hedef kitlelere veya arkadaşlık ilişkileri ve arkadaşlık kurma gibi rehberlik temelli becerileri geliştirmeye yönelik çalışmalara ulaşılamamıştır.

Sonuçlar ve Öneriler

Bibliyoterapi, uzun yıllardır bir terapi ve iyileşme yöntemi veya önleyici bir yöntem olarak kullanılabilir. Önleyici boyutu onu diğer terapi yöntemlerinden farklı kılmaktadır. Bibliyoterapinin temel amacı, bireyin ihtiyaçlarına en uygun kitabı onunla buluşturmadır. Her yaş grubuna uygun olması, bu yöntemin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Bireyin kendi sorunlarıyla başa çıkabilmesi amaçlanırken aynı zamanda sorunun yalnızca kendisine özgü olmadığını fark ederek özgüveninin gelişmesi de desteklenir. Süreç boyunca danışmanın yönlendirmeleri sayesinde birey, durumları doğru bir perspektiften değerlendirebilmektedir. Bir diğer ifadeyle uzman desteğiyle yürütülen bibliyoterapi, bireyin okuduğu kitaplardaki karakterlerle özdeşleşmesi üzerine kuruludur; bu sayede kişi, kendi sorunlarını daha rahat görebilir, kabul edebilir ve özgüvenini geliştirebilir. Sürecin tamamında kendi isteğiyle yer alan bireyin sorunların üstesinden gelmesi daha olası hale gelir. Kitapların iyileştirici gücünü keşfeden birey, günlük yaşamın zorluklarıyla daha kolay ve bağımsız bir şekilde başa çıkmayı öğrenir.

Türkiye'de bibliyoterapi alanındaki çalışmaları belirlemek amacıyla yapılan bu literatür taramasında, seçim ölçütlerini karşılayan 2019-2024 yılları arasında yayınlanmış 30 makale ve tez bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Söz konusu çalışmalar metodolojik olarak incelendiğinde, en sık tercih edilen yaklaşımın nicel araştırma yöntemleri olduğu saptanmıştır. Nicel yöntemlerden de deneysel desen öne çıkmaktadır. Nicel yöntemleri nitel araştırmalar takip etmiştir, karma araştırma veya boylamsal çalışmaların tercih edilmediği görülmüştür. Yapılan incelemelerde dikkat çeken unsurlardan birisi de araştırmaya dahil edilen tezlerde veri toplama sürecinde genellikle çoklu veri toplama araçlarının kullanıldığı gözlenmiştir, tek bir araçla sınırlı kalınmamıştır. Çalışmalarda bir diğer öne çıkan unsur, nicel analizlerde nonparametrik testlerin parametrik testlere göre daha yoğun kullanıldığı gözlenmiştir. En sık tercih edilen testler ise Mann Whitney U testi ve Wilcoxon testidir. Nitel araştırma yöntemleri arasında ise içerik analizi ve doküman analizi en çok tercih edilen yöntemler olarak belirlenmiştir.

Bibliyoterapi temelli eğitim programlarını içeren çalışmalarda, bu yöntemin olumlu etkileri olduğu ve hedeflenen becerilere büyük ölçüde ulaşıldığı, eğitim-öğretimde ve psikolojide daha çok kullanıldığı vurgulanmaktadır. Hem gelişimsel hem de klinik açıdan faydaları göz önünde bulundurularak bu tekniğin yaygınlığının artırılması önemli görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar, bibliyoterapinin hem gelişimsel hem de klinik açıdan çok çeşitli değişkenlerle çalışıldığı ve her yaşta birey üzerinde uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda bibliyoterapiye ilişkin kullanımının kolay olması ve etkililiğine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır.

Tıp alanında yapılan sadece iki çalışmaya rastlanmıştır, bu çalışmalar deneysel desende gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarına yönelik çalışmalarda genellikle Türkçe öğretmenleri ve psikolojik danışmanlarla sınırlı bir konu seçimine

gidilmiştir. Diğer alanlardaki öğretmenlerin eğitimine değinilmediği tespit edilmiştir. Bu durum, bibliyoterapinin öğretmenlerin mesleki gelişimindeki potansiyelinin daha fazla araştırılmasının önemini vurgulamaktadır.

Bibliyoterapi çalışmalarında, materyal belirlemenin zorlukları göz önüne alındığında, kaynak eser incelemelerinin farklı kademe ve içeriklerde artırılmasının uygulayıcılara kolaylık sağlaması adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Öğrenci velilerine veya özel yetenekli öğrencilere yönelik bibliyoterapi çalışmalarının sınırlı kaldığı görülmektedir. Arkadaşlık, kardeşlik ilişkileri, değerler eğitimi, sosyal-duygusal gelişim, akademik başarı, empati, mükemmeliyetçilik, davranış problemleri, kaygı, meslek ve kariyer, DEHB ve öğrenme güçlüğü gibi konular üzerine çalışmaların yapılması faydalı olabilir.

Bibliyoterapi yönteminin kullanımıyla ilgili dünya genelinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yurtdışında gerçekleştirilen bu çalışmalara bakıldığında, bibliyoterapi yönteminin kullanıldığı araştırmalarda sonuçların olumlu olduğu ve yöntemin etkililiğinin vurgulandığı görülmektedir. Bu çalışmalarda dikkat çeken bir diğer unsur, deneysel çalışmaların daha fazla tercih edilmesidir. Araştırmalarda ele alınan konular arasında psikolojik iyi oluş, öz güven ve sosyal etkileşim, depresyon, kaygı, davranış bozuklukları, saldırganlık ve antisosyal davranışlar, umutlu düşünme düzeyleri ve sosyal problem çözme becerileri yer almaktadır (Berns 2003; Chai, 2011; Lucas, Teixeira, Soures & Oliveira, 2013; Lucas & Soures, 2013; Montgomery & Maunders, 2015; Pettersson, 2018; Schreur, 2006).

Yapılan bu çalışma sonuçlarına bakıldığında katılımcıların psikolojik iyi oluş ve öz güven düzeylerinin arttığını ve sosyal olarak daha aktif hale geldikleri, bibliyoterapinin çocukların sosyal muhakeme, empati, hoşgörü, esnek ve eleştirel düşünme, öz güven ve başkalarını kabul etme, problem çözme gibi becerilerini geliştirmede önemli bir araç olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin bu yöntemi kullanmasının önemli ve gerekli olduğu belirtilmiştir. Yapılan bir meta-analiz çalışmasında da bibliyoterapinin çocukların davranışları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. İlköğretim düzeyinde bibliyoterapi yönteminin çocukların umut bilincini arttırmada etkili olduğu, sosyal problem çözme becerilerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bibliyoterapinin yas süreci, depresyon, uyuşturucu madde kullanımı ve diğer davranışsal sorunların önlenmesi ve tedavisinde de etkili sonuçları olduğu tespit edilmiştir. Yurt dışında yapılan çalışmaların belirlenen konular açısından daha kapsamlı olduğu gözlemlenmiştir.

Bu araştırmanın bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma sonuçları değerlendirilirken bu sınırlılıklar kapsamında değerlendirilmelidir. Sınırlılıklardan ilki, çalışmada kullanılan anahtar kelimeler ile ilgilidir. Bibliyoterapi oldukça geniş alanda bir kavramdır, çalışmanın odağından sapmamak için bibliyoterapinin dışına çıkabilecek kavramlar kullanılmamıştır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise, taramaların araştırmanın metodoloji bölümünde belirtilen veri tabanlarında ve yalnızca Türkçe yayınlar ile sınırlı kalmasıdır. Konuya ilgi duyan araştırmacılar, bir başka çalışmada farklı veri tabanları ve anahtar kelimeler veya farklı dillerde yapılmış çalışmalarını araştırmalarına dahil ederek daha kapsamlı sonuçlara erişebilirler. Yapılan bu araştırmanın bibliyoterapi konusunda yapılacak olan sistematik derleme ve meta-analiz çalışmaları için de önemli bir rehberlik sağlayacağı öngörülmektedir. Konuya ilgi duyan araştırmacılar, 2019-2024 yıllarına ilişkin özetlenen bu çalışma sonuçlarını genişleterek farklı hedef gruplar, metodolojiler üzerine odaklı çalışmalarını sürdürebilirler. Bu yönü ile konuya ilgi duyan ve genç araştırmacılar için bu çalışmanın öncü bir çalışma olarak yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar Arıcan, S. (2019). *Bibliyoterapi tekniğinin özel yetenekli çocukların ebeveynlerinin çocuklarıyla ilgili farkındalık ve ebeveynlik uygulamalarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Afolayan, J. A. (1992). Documentary perspective of bibliotherapy in education. *Reading Horizons: A Journal of Literacy and Language Arts*, 33(2), 137-148.
- Aiex, N. K. (1993). Bibliotherapy. *ERIC Digest*, (ERIC Document Reproduction Service No. ED357333), <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED357333.pdf>
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32.
- Avcı İnci, A. (2023). *Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında kur'an-ı kerimdeki kadın kıssalarında bibliyoterapik unsurlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bal, F. (2018). Bibliyoterapi uygulamasının depresyon üzerindeki etkinliğinin değerlendirilmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(24), 1630- 1640.
- Bekircan, E. (2023). *Bibliyoterapi temelli psikoeğitim programının yaşlı bireylerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerine etkisi*. Doktora tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Berns, C. F. (2004). Bibliotherapy: Using books to help bereaved children. *Omega-Journal of Death and Dying*, 48(4), 321-336.
- Bibliotherapy. Fact Sheet (1982). Urbana, IL: ERIC Clearinghouse on reading and communication skills. [ED 234 338]. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED234338.pdf>
- Bilgin, D. (2023). *Türkçe derslerinde bibliyoterapi ile değer eğitimi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Brewster, L. (2008). Medicine for the soul: Bibliotherapy. *Australasian Public Libraries and Information Services*, Apls, 21(3), 115-119. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.296816953166157>
- Bryan, A. I. (1939). Okuyucu psikolojisi. *Kütüphane Dergisi*, Ocak LXIV, 7-12.
- Bryant, J., & Roberts, S. (1992). Bibliotherapy: An adjunct to audiologic counseling. *JARA*, 25, 51-67.
- Bulut, S. (2010). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(9).
- Büyüksakallı, Ş. (2022). *Okuma tutumlarının bibliyoterapi aracılığıyla iyileştirilmesinde kullanılacak kaynak eser incelemesi*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Chai, A. Y. (2011). The use of bibliotherapy in natural environments to develop social skills in young children. *ProQuest LLC*.
- Cook, K. E., Earles-Vollrath, T., & Ganz, J.B. (2006). Bibliotherapy. *Intervention in School and Clinic*, 47(2), 91-100.
- Cornett, C. E., & Cornett, C. F. (1980). *Bibliotherapy: the right book at the right time*. Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Çınar, N. (2019). *Din eğitiminde bibliyoterapinin bir yöntem olarak imkânı*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanay, M., & Çetin, D. (2020). 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin bibliyoterapi açısından incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(31), 354-376.
- Dursun, A. (2022). Bibliyoterapi konusunda Türkiye’de yayınlanan tezlerin çeşitli değişkenler ve terapötik kullanım açısından incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 4 (2), 373-390.
- Forgan, J. W. (2002). Using bibliotherapy to teach problem-solving. *Intervention in School and Clinic*, 38 (2), 75-82.
- Furner, J. M. (2017). Helping all students become Einstein’s using bibliotherapy when teaching mathematics to prepare students for a STEM world. *Pedagogical Research*, 2(1), 01. Doi: 10.20897/pedre.201701
- Gençeli, S. (2023). *Depresyon ve anksiyete bozukluğu olan çocuklarda mesnevi okumalarının etkileri*. Uzmanlık Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Konya.
- Gladding, S. T., & Gladding, C. (1991). The ABCs of bibliotherapy for school counselor. *School Counselor*, 39(1), 7-13.
- Gökbulut, Y., & Bektaş, G. (2022). 2002-2021 yılları arasında Türkiye’de yapılan bibliyoterapi ile ilgili çalışmaların bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (19), 250-271.
- Gregory, R. J., Canning, S. S., Lee, T. W., & Wise, J. C. (2004). Cognitive bibliotherapy for depression: A meta-analysis. *Professional Psychology Research and Practice*, 3(35), 275-280
- Gülteki Ayluçtarhan, M. (2019). *Orhan pamuk’un eserlerinde göç ve kent, baba-oğul ilişkisi ve patolojik aşk bağlamında bibliyoterapi*. Yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Halsted, J. W. (2002). *Some of my best friends are books: Guiding gifted readers from preschool to high school*. Great Potential Press.
- Halsted, J. W. (2009). *Some of My Best Friends are Books*. 3. Baskı. Scottsdale: Great Potential Press.
- Heath, M. A., Sheen, D., Leavy, D., & Money, E. Y. (2005). Bibliotherapy. *School Psychology International*, 26(5), 563-580.

- Heyvaert, M., Maes, B., & Onghena, P. (2013). Mixed methods research synthesis: Definition, framework, and potential. *Quality ve Quantity*, 47, 659–676. <http://dx.doi.org/10.1007/s11135-011-9538-6>
- İlter, B. (2015). *Bibliyoterapi tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İlter, B. (2017). Özel yeteneklilerde mükemmeliyetçilik. M. Z. Leana-Taşçılar (Ed.), *Özel yetenekli çocukların psikolojisi* (s. 71-100). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Işık, E. (2023). Mevlâna İdris Zengin'in çocuk edebiyatı ürünlerinin bibliyoterapi unsurlarına göre incelenmesi. Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Jack, S. J., & Ronan, K. R. (2008). Bibliotherapy: practice and research. *School Psychology International*, 29(2), 161-182.
- Korkmaz, Z. (2021). *Şema terapi ve bibliyoterapi temelli psikoeğitim programlarının öğretmenlerin depresyon ve mutluluk düzeylerine etkisi açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Leana Taşçılar, M. Z. (2012). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model önerisi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 118-136.
- Leana Taşçılar, M. Z. (2024). Bibliyoterapinin Özel Yetenekli Çocuğa Sahip Ebeveynlerinin Çocukları Hakkındaki Farkındalıklarına ve Duygu Düzenleme Düzeylerine Etkisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 809-827.
- Lucas, C. V., & Soares, L. (2013). Bibliotherapy: A tool to promote children's psychological well-being. *Journal of poetry therapy: The interdisciplinary journal of practice, theory, research and education*, 26(3), 137-147. <https://doi.org/10.1080/08893675.2013.823310>
- Lucas, C. V., Teixeira, D., Soures, L., & Oliveira, F. (2013). Bibliotherapy as a hopebuilding tool in educational settings. *Journal of poetry therapy*, 26, 199-213. <https://doi.org/10.1080/08893675.2019.1639883>
- Montgomery, P., & Maunders, K. (2015). The effectiveness of creative bibliotherapy for internalizing, externalizing, and prosocial behaviors in children: A systematic review. *Children and youth services review*, 55, 37–47. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.05.010>
- Nickolai-Mays, S. (1987). Bibliotherapy and the socially isolated adolescent. *The School Counselor*, Vol. 35, No. 1, 17-21.
- Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik Amacıyla kullanılması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 147-170.
- Öner U, & Yeşilyaprak, B. (2006). Bibliyoterapi: Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında çocuk edebiyatından yararlanma. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 203, 59-565.
- Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Journal of Arts and Sciences*, 7(1), 133 - 150.
- Özbek, Ö. Y. & Taneri, P. O. (2022). İlkokullar için akran zorbalığı önleme modülünün tanıtımı. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87.
- Özen, Y. & Köksalan, B. (2019). A New Way of Learning and Well-Being: Bibliotherapy. *European Journal of Education Studies*, 5(10), 118-134.
- Pardeck, J. T. (1993). Literature and adoptive children with disabilities. *Early Child Development and Care*, 91, 33-39
- Pardeck, J. T. (1994). Using literature to help adolescents cope with problems. *Adolescence*, 29(114), 421-7.
- Pardeck, J. T. (1995). Bibliotherapy: An innovative approach for helping children. *Early Child Development and Care*, 11(1), 83-88.
- Pardeck, J. T. (2013). *Using books in clinical social work practice: A guide to bibliotherapy*. Second edition. Routledge Press.

- Parmaksız Günay, F., Buluş, M., & Şahin, G. (2023). Bibliyoterapi Yönteminin 5-6 Yaş Çocukların Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 14(54), 1391-1419.
- Pettersson, C. (2018). Psychological well-being, improved self-confidence, and social capacity: bibliotherapy from a user perspective. *Journal Of Poetry Therapy*, 31(2). <https://doi.org/10.1080/08893675.2018.1459901>
- Rapee, R. M., Abbott, M. J., & Lyneham, H. J. (2006). Bibliotherapy for Children with Anxiety Disorders Using Written Materials for Parents: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 3, 436-444.
- Russell, D. (1979). *The dynamicsof reading*. Ginn-Blaisdale.
- Sakin, A., & Yıldırım, M. (2022). Annelerinin Bibliyoterapi Uygulamasının 4-6 Yaş Çocukların Öz-Düzenleme Becerisi Üzerindeki Etkisi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 44-59.
- Şahin, G. (2019). *Bibliyoterapiye dayalı okuma programının benlik algısı ve eleştirel okuma düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Schreur, G. (2006). Using bibliotherapy with suspended students. *Reclaiming Children and Youth*, 15(2), 106-111.
- Sevinç, G. (2019). Ölüm ve bibliyoterapi: Okul öncesi dönemde faydalanılabilecek çocuk kitaplarına yönelik bir içerik analizi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(55), 1213-1246.
- Shechtman, Z. (2006). The contribution of bibliotherapy to the counselling of aggressive boys. *Psychotherapy Research*, 16(5), 631-636. <https://doi.org/10.1080/10503300600591312>
- Sönmez, Ş., & Güleç, H. (2023). Okul öncesi dönem öykü ve masal kitaplarında yer alan bibliyoterapik öğeler. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 6(3), 261-277.
- Şahin, G., Dilidüzgün, S. & Leana Taşçılar, M. Z. (2023). The effect of bibliotherapy based reading program on self perception and critical reading skills. *International Journal of Language Academy*, 11(4), 279-296.
- Taçar, A. (2022). *Bibliyoterapi yönteminin çocuklarda Allah tasavvurunun olgunlaşmasına etkisi (5-6 yaş grubu örneği)*. Yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Taş, H. (2019). *Bibliyoterapi tekniğinin üstün zekâlı/yetenekli öğrencilerin okumaya yönelik tutum ve problem çözme becerisine etkisi*. Doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sakarya.
- Türkben, T. (2022). Türkçe eğitiminde bibliyoterapi yönteminin kullanımına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 199-221.
- Uyar F. N., & Güleç, H. (2021). 5-6 yaş grubu çocuklarda bibliyoterapinin kişiler arası problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 122-139.
- Uysal, Z. E. (2023). *Bibliyoterapik metin temelli yaratıcı okuma eğitiminin türkçe öğretmeni adaylarının yaratıcı okuma becerilerine ve okumaya yönelik tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Watson, J.J. (1980). Bibliotherapy for abused children. *The School Counselor*, 27(3), 204-208.
- Yeşil, F. (2021) *Türkçe eğitiminde bibliyoterapi tekniğinin kullanımına yönelik eğitim tasarımı önerisi*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (2009). *Bibliyoterapi: Okuma ile sağaltım*. Çocuk ve okuma kültürü sempozyumu bildiriler kitabı. Eğitim Sen Yayınları.
- Yiğit Tekel, K. (2021). *Bibliyoterapi temelli önleyici grup rehberlik programının özel yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi Yüksek Lisans Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yusuf, R., & Taharrem, M. S. (2008). Bibliotherapy: A tool for primary prevention program with children and adolescents. *Jurnal Antidadah Malaysia*, 77-90.
- Yücel, S., & Yalçınkaya, F. N. (2022). Bibliyoterapi temelli grupla psikolojik danışma uygulamasının psikolojik danışman adaylarının farklılıklara saygı düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi (CALESS)*, 4(1), 54-69.

- Yüksek Usta, S., & Köçer, G. (2022). Kardeş kıskançlığı ve kardeşe uyum sorunu yaşayan çocuklar için Bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204-228.
- Yüksek Usta, S., & Kula S. S. (2023). Mesleki eğitimde gelişimsel bibliyoterapinin kullanılması: öğretmenlik algısına yansımalar. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 66, 26-50.